

زیارت مهر

زیارت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام

از دیدگاه اهل سنت

محسن رجبی قدسی

رجبی قدسی، محسن، ۱۳۵۴ -

زیارت مهر: (زیارت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام از دیدگاه اهل سنت) / محسن رجبی قدسی -
مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۰.
۱۱۶ ص.

ISBN 978-964-971-483-7

فیفا

امام علی بن موسی علیه السلام، امام هشتم، ۱۵۳ هـ - ۲۰۳ ق. - احادیث اهل سنت. الف. بنیاد پژوهشهای
اسلامی ب. عنوان.

۲۹۷/۹۵۷

BP ۴۷ / ۲ / ۹۱۳۹ ز

۲۴۸۱۳۵۶

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

زیارت مهر

زیارت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام

از دیدگاه اهل سنت

محسن رجبی قدسی

ویراستار: گروه ویراستاری

چاپ اول: ۱۳۹۰ / ۳۰۰۰ نسخه، رقعی / قیمت ۱۸۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۳۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۵	پیشگفتار
۷	مقدمه
۱۹	فصل اول: قرآن و سنت در سیره امام رضا علیه السلام
۲۵	فصل دوم: دانش و شخصیت امام رضا علیه السلام از دیدگاه اهل سنت
۲۶	ابن راهویه (۲۳۸ هـ.ق)
۲۸	حاکم نیشابوری (۴۰۵ هـ.ق)
۲۹	ابن اثیر (۶۰۴ هـ.ق)
۲۹	ابن طلحه (۶۵۲ هـ.ق)
۳۰	جوینی خراسانی (۷۰۳ هـ.ق)
۳۱	ذهبی (۷۴۸ هـ.ق)
۳۱	ابن صباغ مالکی (۸۵۵ هـ.ق)
۳۳	فضل الله بن روزبهان خنجی (۹۲۷ هـ.ق)
۳۶	خواند میر (۹۴۲ هـ.ق)
۳۷	ناظمی ناشناخته
۳۸	ابن عامر شیرازی (۱۱۷۲ هـ.ق)
۳۹	یوسف بن اسماعیل نهبانی شافعی (۱۳۵۰ هـ.ق)
۳۹	سید محمد طاهر هاشمی شافعی (۱۴۱۲ هـ.ق)
۴۱	فصل سوم: اهل سنت و زیارت مرقد مطهر امام رضا علیه السلام
۴۴	ابن خزیمه (۳۱۱ هـ.ق) و ابوعلی ثقفی (۳۲۸ هـ.ق)
۴۶	ابن حبان بُستی (۳۵۴ هـ.ق)
۴۷	گزارش ابن حوقل (پس از ۳۶۷ هـ.ق)
۴۷	گزارش حدود العالم
۴۸	گزارش مقدسی (۳۷۵ هـ.ق)
۵۰	ابومنصور محمد بن عبدالرزاق طوسی (۳۵۰ هـ.ق)
۵۲	ابوبکر حنّامی قرآء

۵۲.....	ابوالحسن علی بن حسن قهستانی
۵۳.....	ابونصر مودّ نیشابوری
۵۵.....	حاکم نیشابوری (۴۰۵ هـ ق)
۵۵.....	ابوالحسن محمد بن علی بن سهل
۵۵.....	ابوالحسن بن ابی بکر فقیه
۵۶.....	بیتهی (۴۷۰ هـ ق)
۵۷.....	امام محمد غزالی (۵۰۵ هـ ق)
۵۸.....	سناب غزنوی (۵۲۵ هـ ق)
۶۰.....	منتجب الدین جوینی (پس از ۵۵۲ هـ ق)
۶۱.....	ابوالحسن محمد بن قاسم فارسی
۶۲.....	گزارش حمدالله مستوفی (۷۴۰ هـ ق)
۶۲.....	گزارش ذهبی (۷۴۸ هـ ق)
۶۲.....	گزارش صفدی شافعی (۷۶۴ هـ ق)
۶۲.....	گزارش کلاویخو (۸۱۴ هـ ق)
۶۳.....	گزارش میرخواند (۹۰۳ هـ ق)
۶۴.....	فضل الله بن روزبهان خنجی (۹۲۷ هـ ق)
۷۱.....	خواند میر (۹۴۲ هـ ق)
۷۳.....	فصل چهارم: سیره امام رضا علیه السلام
۷۶.....	آراستگی و بهداشت
۷۷.....	ابتهاال و نیایش
۸۱.....	مردم‌داری و رعایت حقوق مردم
۹۰.....	حق حاکم بر مردم
۹۰.....	حق در راه ماندگان
۹۱.....	حق مسکینان و نیازمندان
۹۲.....	حق کارگران
۹۴.....	حق زرتشتیان
۹۴.....	حق مسیحیان
۹۵.....	حق اهل ذمه
۹۵.....	عدم تبعیض میان مردم
۹۶.....	نهی هرگونه مردم‌آزاری
۹۷.....	چهل حدیث از امام رضا علیه السلام
۱۰۷.....	کتاب‌نامه

پیشگفتار

اکنون که متن حروف نگاری شده کتاب برای آخرین بازبینی در اختیار نگارنده قرار گرفته است؛ یادآوری دو نکته ضروری می‌نماید: الف) آیده تألیف این کتاب پس از تدوین و نگارش مدخل «زیارت» به قلم نگارنده برای دائرةالمعارف آستان قدس رضوی شکل گرفت، و دستمایه اولیه آن نیز مقاله استاد محترم جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای رسول جعفریان با عنوان «شماری از زائران سنی امام رضا علیه السلام تا قرن ششم» بود که در مجله زائر، شماره ۵۵ - ۵۶ (صفحات ۶۵ تا ۶۷) به سال ۱۳۷۸ هـ ش به چاپ رسیده است. از سیزده منبع مورد استفاده ایشان، نگارنده به کتاب رقیة القلم دسترسی پیدا نکرد؛ از این رو، بقیه منابع را از نزدیک مطالعه کرده و به همان مأخذ اصلی ارجاع داده است، با این حال اَلْفُضْلُ لِلْمُقَدَّمِ (ب) پس از به پایان رسیدن نگارش و تصویب این کتاب، اثر آقای محمد محسن طبسی با نام امام رضا علیه السلام به روایت اهل سنت در پاییز ۱۳۸۸ در شهر مقدس قم (انتشارات دلیل ما) به زیور طبع آراسته شد، که دفتر دوم و هفتم آن با فصل دوم و سوم این کتاب شباهت‌ها و همانندی‌هایی دارد، البته اثر آقای طبسی مفصل‌تر است.

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. الحمد لله الَّذِي جَعَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِخْوَةً؛ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ الَّذِي أَرْسَلَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَأَهْلَ بَيْتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَأَصْحَابِهِ الْمُتَجَبِّينَ.

قرآن کریم با تعیین و تبیین سنن و اسماء حُسنای الهی و حقوق و نیازهای اساسی انسان و راههای حفظ و تأمین آنها، نوعی نظام اجتماعی و الگوهای روابط فردی و جمعی را بر اساس خدامحوری، آخرت‌بینی و ارتباط و پیوند هر چه بیشتر فرد با خدا، رسول خدا ﷺ اولیای الهی و مؤمنان به وجود می‌آورد که گستره‌ای سالم، معتدل، پویا و زیبا از انواع ارتباطات است. همه افراد می‌توانند بر اساس این نظام اجتماعی و پیروی از الگوهای آن مطابق وُسع و توانایی خویش به انجام عمل صالح به صورتی فعال و خلاق در جهت نیل به «سعادت و کمال و زندگی سالم در جامعه سالم» که هدف عمده تشریع دین مبین اسلام است، دست یازند. زیارت از مؤلفه‌های مهم این شبکه ارتباطات است.

از منظر قرآن مجید، رسول خدا ﷺ همواره میان انسان‌هاست:

﴿وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ﴾^۱ تا رسالت خویش یعنی تلاوت آیات، تزکیه و تعلیم کتاب و حکمت را برای همه مردم به انجام رساند:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ... وَآخَرِينَ مِنْهُمْ﴾^۲ از این رو، وظیفه همه مسلمانان است که با توجه به این جایگاه بی بدیل رسول خدا ﷺ، یادگیری و فهم کلام خدا (قرآن) را با یاد و نام آن حضرت و مطابق تعالیم ایشان آغاز کند و به سامان برسانند: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾^۳ و همواره، به ویژه در صبح و شام و آغاز و انجام هر کار و برنامه‌ای علاوه بر تسبیح خداوند سبحان، پیامبر اکرم ﷺ را با تعظیم و تکریم یاد کنند؛ و با یادآوری سیره و سنت مرضیه آن حضرت به عنوان أسوه حسنه، بر پایه آن زندگی و برنامه‌ریزی کنند:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۖ لَتُؤْمِنُنَّ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾^۴ و تسلیم فرامین آن حضرت باشند:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾^۵

کسانی که سوی رسول خدا ﷺ می‌روند و به آن حضرت سلام

۱. حجرات (۴۹): ۷.

۲. جمعه (۶۲): ۲ و ۳.

۳. نحل (۱۶): ۴۴.

۴. فتح (۴۸): ۸ و ۹.

۵. احزاب (۳۳): ۵۶.

می‌کنند، یقیناً سلام خداوند متعال را از طریق آن حضرت دریافت می‌کنند: ﴿وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾^۱ و اگر در وظایف خویش کوتاهی کرده و عمل نادرستی را از روی ناآگاهی و جهالت مرتکب شده باشند، با دیدار رسول خدا ﷺ برای این‌که ایشان برای آنان استغفار کنند، البته، توبه‌شان مورد قبول خداوند رحمان قرار می‌گیرد و مشمول رحمت او می‌شوند: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾^۲ البته در صورتی که آنان نیز همراه طلب غفران از درگاه خداوند در صدد جبران و اصلاح باشند: ﴿كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۳.

به یقین رسول خدا ﷺ از هرگونه سختی و مشکلی که بر مردم وارد می‌شود، آگاهند و برای ایشان نیز گران و ناگوار است: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾^۴.

بنابراین، زیارت اگر با شناخت و معرفت زائر از سیره امام علی (ع)

۱. انعام (۶): ۵۴.

۲. نساء (۴): ۶۴.

۳. انعام (۶): ۵۴.

۴. توبه (۹): ۱۲۸.

همراه شود، زمینه هم‌آوایی و هم‌نوایی زائر را با آموزه‌های الهی قرآن مبین و سیره پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فراهم می‌آورد و آن را تحکیم و استوار می‌سازد؛ زیرا، در فضا و فرهنگ زیارت، توجه و دقت زائر به خداوند حکیم که همه چیز به دست با کفایت اوست و تلاوت کلام و سخن او و بازخوانی سیره ولی او و نظر به آغاز و انجام زندگی بیش از پیش جلب می‌گردد؛ و از آن جا که سیره پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله برگرفته از قرآن عظیم و تعالیم الهی است و به همین ترتیب، سیره ائمه اهل بیت علیهم السلام نیز مستند به قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است، زیارت می‌تواند بستر رشد و تعالی و برنامه‌ریزی برای بهتر زیستن را فراهم کند.^۱

زیارت مرقد مطهر نبی اعظم صلی الله علیه و آله و دیگر قبور اولیای الهی مورد تأکید همه مذاهب اسلامی است،^۲ گرچه در جواز و مشروعیت برخی از آداب زیارت، فقهای مذاهب اسلامی نظرات مختلفی

۱. برای مطالعه بررسی آثار مختلف زیارت نگاه کنید به: مجموعه مقالات هم اندیشی زیارت، ۱۳۸۷ش؛ عابدی، احمد، فلسفه زیارت (شرح و تحقیق رساله «زیارة القبور» امام فخر رازی).

۲. جزیری، عبدالرحمن. الفقه على المذاهب الاربعة، ج ۱، ص ۷۱۱ - ۷۱۲: مغنیه. محمدجواد، الفقه على المذاهب الخمسة، ص ۲۸۴: سمهودی، علی. وفاء الوفا باخبار دار المصطفی، ج ۲، ص ۱۳۶۰ - ۱۳۶۴: سبکی، عبدالوهاب، طبقات الشافعية الكبرى، ج ۳، ص ۳۸۴ و ۴۱۲.

دارند.^۱ البته، این اختلاف محدود به مذاهب عمده فقهی جهان اسلام^۲ نیست بلکه حتی میان فقیهان یک مذهب نیز این اختلاف دیدگاه وجود دارد.

اصولاً از منظر قرآن حکیم، اختلاف و تفاوت یکی از مظاهر آیات الهی و امری طبیعی است که خداوند حکیم آن را در همه پدیده‌های عالم به وجود آورده است؛ چنان که اختلاف شب و روز و اختلاف زبان‌ها و رنگ‌ها و نژادها و قبیله‌ها نشانه‌هایی از حکمت گسست‌ناپذیر خداوند عزیز است که دانایان آن را درمی‌یابند و می‌پذیرند: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَالْوَاوَكُم اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَايَاتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ﴾.^۳

هدف از این اختلاف و تفاوت: ابتلاء، استباق در خیرات، رشد و تکامل و شناخت هرچه بهتر رحمت و نعمت‌های الهی و استفاده بهینه از آن است: ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جَاوِلُونَ﴾ ^۴ ^۵ ^۶ ^۷ ^۸ ^۹ ^{۱۰} ^{۱۱} ^{۱۲} ^{۱۳} ^{۱۴} ^{۱۵} ^{۱۶} ^{۱۷} ^{۱۸} ^{۱۹} ^{۲۰} ^{۲۱} ^{۲۲} ^{۲۳} ^{۲۴} ^{۲۵} ^{۲۶} ^{۲۷} ^{۲۸} ^{۲۹} ^{۳۰} ^{۳۱} ^{۳۲} ^{۳۳} ^{۳۴} ^{۳۵} ^{۳۶} ^{۳۷} ^{۳۸} ^{۳۹} ^{۴۰} ^{۴۱} ^{۴۲} ^{۴۳} ^{۴۴} ^{۴۵} ^{۴۶} ^{۴۷} ^{۴۸} ^{۴۹} ^{۵۰} ^{۵۱} ^{۵۲} ^{۵۳} ^{۵۴} ^{۵۵} ^{۵۶} ^{۵۷} ^{۵۸} ^{۵۹} ^{۶۰} ^{۶۱} ^{۶۲} ^{۶۳} ^{۶۴} ^{۶۵} ^{۶۶} ^{۶۷} ^{۶۸} ^{۶۹} ^{۷۰} ^{۷۱} ^{۷۲} ^{۷۳} ^{۷۴} ^{۷۵} ^{۷۶} ^{۷۷} ^{۷۸} ^{۷۹} ^{۸۰} ^{۸۱} ^{۸۲} ^{۸۳} ^{۸۴} ^{۸۵} ^{۸۶} ^{۸۷} ^{۸۸} ^{۸۹} ^{۹۰} ^{۹۱} ^{۹۲} ^{۹۳} ^{۹۴} ^{۹۵} ^{۹۶} ^{۹۷} ^{۹۸} ^{۹۹} ^{۱۰۰} ^{۱۰۱} ^{۱۰۲} ^{۱۰۳} ^{۱۰۴} ^{۱۰۵} ^{۱۰۶} ^{۱۰۷} ^{۱۰۸} ^{۱۰۹} ^{۱۱۰} ^{۱۱۱} ^{۱۱۲} ^{۱۱۳} ^{۱۱۴} ^{۱۱۵} ^{۱۱۶} ^{۱۱۷} ^{۱۱۸} ^{۱۱۹} ^{۱۲۰} ^{۱۲۱} ^{۱۲۲} ^{۱۲۳} ^{۱۲۴} ^{۱۲۵} ^{۱۲۶} ^{۱۲۷} ^{۱۲۸} ^{۱۲۹} ^{۱۳۰} ^{۱۳۱} ^{۱۳۲} ^{۱۳۳} ^{۱۳۴} ^{۱۳۵} ^{۱۳۶} ^{۱۳۷} ^{۱۳۸} ^{۱۳۹} ^{۱۴۰} ^{۱۴۱} ^{۱۴۲} ^{۱۴۳} ^{۱۴۴} ^{۱۴۵} ^{۱۴۶} ^{۱۴۷} ^{۱۴۸} ^{۱۴۹} ^{۱۵۰} ^{۱۵۱} ^{۱۵۲} ^{۱۵۳} ^{۱۵۴} ^{۱۵۵} ^{۱۵۶} ^{۱۵۷} ^{۱۵۸} ^{۱۵۹} ^{۱۶۰} ^{۱۶۱} ^{۱۶۲} ^{۱۶۳} ^{۱۶۴} ^{۱۶۵} ^{۱۶۶} ^{۱۶۷} ^{۱۶۸} ^{۱۶۹} ^{۱۷۰} ^{۱۷۱} ^{۱۷۲} ^{۱۷۳} ^{۱۷۴} ^{۱۷۵} ^{۱۷۶} ^{۱۷۷} ^{۱۷۸} ^{۱۷۹} ^{۱۸۰} ^{۱۸۱} ^{۱۸۲} ^{۱۸۳} ^{۱۸۴} ^{۱۸۵} ^{۱۸۶} ^{۱۸۷} ^{۱۸۸} ^{۱۸۹} ^{۱۹۰} ^{۱۹۱} ^{۱۹۲} ^{۱۹۳} ^{۱۹۴} ^{۱۹۵} ^{۱۹۶} ^{۱۹۷} ^{۱۹۸} ^{۱۹۹} ^{۲۰۰} ^{۲۰۱} ^{۲۰۲} ^{۲۰۳} ^{۲۰۴} ^{۲۰۵} ^{۲۰۶} ^{۲۰۷} ^{۲۰۸} ^{۲۰۹} ^{۲۱۰} ^{۲۱۱} ^{۲۱۲} ^{۲۱۳} ^{۲۱۴} ^{۲۱۵} ^{۲۱۶} ^{۲۱۷} ^{۲۱۸} ^{۲۱۹} ^{۲۲۰} ^{۲۲۱} ^{۲۲۲} ^{۲۲۳} ^{۲۲۴} ^{۲۲۵} ^{۲۲۶} ^{۲۲۷} ^{۲۲۸} ^{۲۲۹} ^{۲۳۰} ^{۲۳۱} ^{۲۳۲} ^{۲۳۳} ^{۲۳۴} ^{۲۳۵} ^{۲۳۶} ^{۲۳۷} ^{۲۳۸} ^{۲۳۹} ^{۲۴۰} ^{۲۴۱} ^{۲۴۲} ^{۲۴۳} ^{۲۴۴} ^{۲۴۵} ^{۲۴۶} ^{۲۴۷} ^{۲۴۸} ^{۲۴۹} ^{۲۵۰} ^{۲۵۱} ^{۲۵۲} ^{۲۵۳} ^{۲۵۴} ^{۲۵۵} ^{۲۵۶} ^{۲۵۷} ^{۲۵۸} ^{۲۵۹} ^{۲۶۰} ^{۲۶۱} ^{۲۶۲} ^{۲۶۳} ^{۲۶۴} ^{۲۶۵} ^{۲۶۶} ^{۲۶۷} ^{۲۶۸} ^{۲۶۹} ^{۲۷۰} ^{۲۷۱} ^{۲۷۲} ^{۲۷۳} ^{۲۷۴} ^{۲۷۵} ^{۲۷۶} ^{۲۷۷} ^{۲۷۸} ^{۲۷۹} ^{۲۸۰} ^{۲۸۱} ^{۲۸۲} ^{۲۸۳} ^{۲۸۴} ^{۲۸۵} ^{۲۸۶} ^{۲۸۷} ^{۲۸۸} ^{۲۸۹} ^{۲۹۰} ^{۲۹۱} ^{۲۹۲} ^{۲۹۳} ^{۲۹۴} ^{۲۹۵} ^{۲۹۶} ^{۲۹۷} ^{۲۹۸} ^{۲۹۹} ^{۳۰۰} ^{۳۰۱} ^{۳۰۲} ^{۳۰۳} ^{۳۰۴} ^{۳۰۵} ^{۳۰۶} ^{۳۰۷} ^{۳۰۸} ^{۳۰۹} ^{۳۱۰} ^{۳۱۱} ^{۳۱۲} ^{۳۱۳} ^{۳۱۴} ^{۳۱۵} ^{۳۱۶} ^{۳۱۷} ^{۳۱۸} ^{۳۱۹} ^{۳۲۰} ^{۳۲۱} ^{۳۲۲} ^{۳۲۳} ^{۳۲۴} ^{۳۲۵} ^{۳۲۶} ^{۳۲۷} ^{۳۲۸} ^{۳۲۹} ^{۳۳۰} ^{۳۳۱} ^{۳۳۲} ^{۳۳۳} ^{۳۳۴} ^{۳۳۵} ^{۳۳۶} ^{۳۳۷} ^{۳۳۸} ^{۳۳۹} ^{۳۴۰} ^{۳۴۱} ^{۳۴۲} ^{۳۴۳} ^{۳۴۴} ^{۳۴۵} ^{۳۴۶} ^{۳۴۷} ^{۳۴۸} ^{۳۴۹} ^{۳۵۰} ^{۳۵۱} ^{۳۵۲} ^{۳۵۳} ^{۳۵۴} ^{۳۵۵} ^{۳۵۶} ^{۳۵۷} ^{۳۵۸} ^{۳۵۹} ^{۳۶۰} ^{۳۶۱} ^{۳۶۲} ^{۳۶۳} ^{۳۶۴} ^{۳۶۵} ^{۳۶۶} ^{۳۶۷} ^{۳۶۸} ^{۳۶۹} ^{۳۷۰} ^{۳۷۱} ^{۳۷۲} ^{۳۷۳} ^{۳۷۴} ^{۳۷۵} ^{۳۷۶} ^{۳۷۷} ^{۳۷۸} ^{۳۷۹} ^{۳۸۰} ^{۳۸۱} ^{۳۸۲} ^{۳۸۳} ^{۳۸۴} ^{۳۸۵} ^{۳۸۶} ^{۳۸۷} ^{۳۸۸} ^{۳۸۹} ^{۳۹۰} ^{۳۹۱} ^{۳۹۲} ^{۳۹۳} ^{۳۹۴} ^{۳۹۵} ^{۳۹۶} ^{۳۹۷} ^{۳۹۸} ^{۳۹۹} ^{۴۰۰} ^{۴۰۱} ^{۴۰۲} ^{۴۰۳} ^{۴۰۴} ^{۴۰۵} ^{۴۰۶} ^{۴۰۷} ^{۴۰۸} ^{۴۰۹} ^{۴۱۰} ^{۴۱۱} ^{۴۱۲} ^{۴۱۳} ^{۴۱۴} ^{۴۱۵} ^{۴۱۶} ^{۴۱۷} ^{۴۱۸} ^{۴۱۹} ^{۴۲۰} ^{۴۲۱} ^{۴۲۲} ^{۴۲۳} ^{۴۲۴} ^{۴۲۵} ^{۴۲۶} ^{۴۲۷} ^{۴۲۸} ^{۴۲۹} ^{۴۳۰} ^{۴۳۱} ^{۴۳۲} ^{۴۳۳} ^{۴۳۴} ^{۴۳۵} ^{۴۳۶} ^{۴۳۷} ^{۴۳۸} ^{۴۳۹} ^{۴۴۰} ^{۴۴۱} ^{۴۴۲} ^{۴۴۳} ^{۴۴۴} ^{۴۴۵} ^{۴۴۶} ^{۴۴۷} ^{۴۴۸} ^{۴۴۹} ^{۴۵۰} ^{۴۵۱} ^{۴۵۲} ^{۴۵۳} ^{۴۵۴} ^{۴۵۵} ^{۴۵۶} ^{۴۵۷} ^{۴۵۸} ^{۴۵۹} ^{۴۶۰} ^{۴۶۱} ^{۴۶۲} ^{۴۶۳} ^{۴۶۴} ^{۴۶۵} ^{۴۶۶} ^{۴۶۷} ^{۴۶۸} ^{۴۶۹} ^{۴۷۰} ^{۴۷۱} ^{۴۷۲} ^{۴۷۳} ^{۴۷۴} ^{۴۷۵} ^{۴۷۶} ^{۴۷۷} ^{۴۷۸} ^{۴۷۹} ^{۴۸۰} ^{۴۸۱} ^{۴۸۲} ^{۴۸۳} ^{۴۸۴} ^{۴۸۵} ^{۴۸۶} ^{۴۸۷} ^{۴۸۸} ^{۴۸۹} ^{۴۹۰} ^{۴۹۱} ^{۴۹۲} ^{۴۹۳} ^{۴۹۴} ^{۴۹۵} ^{۴۹۶} ^{۴۹۷} ^{۴۹۸} ^{۴۹۹} ^{۵۰۰} ^{۵۰۱} ^{۵۰۲} ^{۵۰۳} ^{۵۰۴} ^{۵۰۵} ^{۵۰۶} ^{۵۰۷} ^{۵۰۸} ^{۵۰۹} ^{۵۱۰} ^{۵۱۱} ^{۵۱۲} ^{۵۱۳} ^{۵۱۴} ^{۵۱۵} ^{۵۱۶} ^{۵۱۷} ^{۵۱۸} ^{۵۱۹} ^{۵۲۰} ^{۵۲۱} ^{۵۲۲} ^{۵۲۳} ^{۵۲۴} ^{۵۲۵} ^{۵۲۶} ^{۵۲۷} ^{۵۲۸} ^{۵۲۹} ^{۵۳۰} ^{۵۳۱} ^{۵۳۲} ^{۵۳۳} ^{۵۳۴} ^{۵۳۵} ^{۵۳۶} ^{۵۳۷} ^{۵۳۸} ^{۵۳۹} ^{۵۴۰} ^{۵۴۱} ^{۵۴۲} ^{۵۴۳} ^{۵۴۴} ^{۵۴۵} ^{۵۴۶} ^{۵۴۷} ^{۵۴۸} ^{۵۴۹} ^{۵۵۰} ^{۵۵۱} ^{۵۵۲} ^{۵۵۳} ^{۵۵۴} ^{۵۵۵} ^{۵۵۶} ^{۵۵۷} ^{۵۵۸} ^{۵۵۹} ^{۵۶۰} ^{۵۶۱} ^{۵۶۲} ^{۵۶۳} ^{۵۶۴} ^{۵۶۵} ^{۵۶۶} ^{۵۶۷} ^{۵۶۸} ^{۵۶۹} ^{۵۷۰} ^{۵۷۱} ^{۵۷۲} ^{۵۷۳} ^{۵۷۴} ^{۵۷۵} ^{۵۷۶} ^{۵۷۷} ^{۵۷۸} ^{۵۷۹} ^{۵۸۰} ^{۵۸۱} ^{۵۸۲} ^{۵۸۳} ^{۵۸۴} ^{۵۸۵} ^{۵۸۶} ^{۵۸۷} ^{۵۸۸} ^{۵۸۹} ^{۵۹۰} ^{۵۹۱} ^{۵۹۲} ^{۵۹۳} ^{۵۹۴} ^{۵۹۵} ^{۵۹۶} ^{۵۹۷} ^{۵۹۸} ^{۵۹۹} ^{۶۰۰} ^{۶۰۱} ^{۶۰۲} ^{۶۰۳} ^{۶۰۴} ^{۶۰۵} ^{۶۰۶} ^{۶۰۷} ^{۶۰۸} ^{۶۰۹} ^{۶۱۰} ^{۶۱۱} ^{۶۱۲} ^{۶۱۳} ^{۶۱۴} ^{۶۱۵} ^{۶۱۶} ^{۶۱۷} ^{۶۱۸} ^{۶۱۹} ^{۶۲۰} ^{۶۲۱} ^{۶۲۲} ^{۶۲۳} ^{۶۲۴} ^{۶۲۵} ^{۶۲۶} ^{۶۲۷} ^{۶۲۸} ^{۶۲۹} ^{۶۳۰} ^{۶۳۱} ^{۶۳۲} ^{۶۳۳} ^{۶۳۴} ^{۶۳۵} ^{۶۳۶} ^{۶۳۷} ^{۶۳۸} ^{۶۳۹} ^{۶۴۰} ^{۶۴۱} ^{۶۴۲} ^{۶۴۳} ^{۶۴۴} ^{۶۴۵} ^{۶۴۶} ^{۶۴۷} ^{۶۴۸} ^{۶۴۹} ^{۶۵۰} ^{۶۵۱} ^{۶۵۲} ^{۶۵۳} ^{۶۵۴} ^{۶۵۵} ^{۶۵۶} ^{۶۵۷} ^{۶۵۸} ^{۶۵۹} ^{۶۶۰} ^{۶۶۱} ^{۶۶۲} ^{۶۶۳} ^{۶۶۴} ^{۶۶۵} ^{۶۶۶} ^{۶۶۷} ^{۶۶۸} ^{۶۶۹} ^{۶۷۰} ^{۶۷۱} ^{۶۷۲} ^{۶۷۳} ^{۶۷۴} ^{۶۷۵} ^{۶۷۶} ^{۶۷۷} ^{۶۷۸} ^{۶۷۹} ^{۶۸۰} ^{۶۸۱} ^{۶۸۲} ^{۶۸۳} ^{۶۸۴} ^{۶۸۵} ^{۶۸۶} ^{۶۸۷} ^{۶۸۸} ^{۶۸۹} ^{۶۹۰} ^{۶۹۱} ^{۶۹۲} ^{۶۹۳} ^{۶۹۴} ^{۶۹۵} ^{۶۹۶} ^{۶۹۷} ^{۶۹۸} ^{۶۹۹} ^{۷۰۰} ^{۷۰۱} ^{۷۰۲} ^{۷۰۳} ^{۷۰۴} ^{۷۰۵} ^{۷۰۶} ^{۷۰۷} ^{۷۰۸} ^{۷۰۹} ^{۷۱۰} ^{۷۱۱} ^{۷۱۲} ^{۷۱۳} ^{۷۱۴} ^{۷۱۵} ^{۷۱۶} ^{۷۱۷} ^{۷۱۸} ^{۷۱۹} ^{۷۲۰} ^{۷۲۱} ^{۷۲۲} ^{۷۲۳} ^{۷۲۴} ^{۷۲۵} ^{۷۲۶} ^{۷۲۷} ^{۷۲۸} ^{۷۲۹} ^{۷۳۰} ^{۷۳۱} ^{۷۳۲} ^{۷۳۳} ^{۷۳۴} ^{۷۳۵} ^{۷۳۶} ^{۷۳۷} ^{۷۳۸} ^{۷۳۹} ^{۷۴۰} ^{۷۴۱} ^{۷۴۲} ^{۷۴۳} ^{۷۴۴} ^{۷۴۵} ^{۷۴۶} ^{۷۴۷} ^{۷۴۸} ^{۷۴۹} ^{۷۵۰} ^{۷۵۱} ^{۷۵۲} ^{۷۵۳} ^{۷۵۴} ^{۷۵۵} ^{۷۵۶} ^{۷۵۷} ^{۷۵۸} ^{۷۵۹} ^{۷۶۰} ^{۷۶۱} ^{۷۶۲} ^{۷۶۳} ^{۷۶۴} ^{۷۶۵} ^{۷۶۶} ^{۷۶۷} ^{۷۶۸} ^{۷۶۹} ^{۷۷۰} ^{۷۷۱} ^{۷۷۲} ^{۷۷۳} ^{۷۷۴} ^{۷۷۵} ^{۷۷۶} ^{۷۷۷} ^{۷۷۸} ^{۷۷۹} ^{۷۸۰} ^{۷۸۱} ^{۷۸۲} ^{۷۸۳} ^{۷۸۴} ^{۷۸۵} ^{۷۸۶} ^{۷۸۷} ^{۷۸۸} ^{۷۸۹} ^{۷۹۰} ^{۷۹۱} ^{۷۹۲} ^{۷۹۳} ^{۷۹۴} ^{۷۹۵} ^{۷۹۶} ^{۷۹۷} ^{۷۹۸} ^{۷۹۹} ^{۸۰۰} ^{۸۰۱} ^{۸۰۲} ^{۸۰۳} ^{۸۰۴} ^{۸۰۵} ^{۸۰۶} ^{۸۰۷} ^{۸۰۸} ^{۸۰۹} ^{۸۱۰} ^{۸۱۱} ^{۸۱۲} ^{۸۱۳} ^{۸۱۴} ^{۸۱۵} ^{۸۱۶} ^{۸۱۷} ^{۸۱۸} ^{۸۱۹} ^{۸۲۰} ^{۸۲۱} ^{۸۲۲} ^{۸۲۳} ^{۸۲۴} ^{۸۲۵} ^{۸۲۶} ^{۸۲۷} ^{۸۲۸} ^{۸۲۹} ^{۸۳۰} ^{۸۳۱} ^{۸۳۲} ^{۸۳۳} ^{۸۳۴} ^{۸۳۵} ^{۸۳۶} ^{۸۳۷} ^{۸۳۸} ^{۸۳۹} ^{۸۴۰} ^{۸۴۱} ^{۸۴۲} ^{۸۴۳} ^{۸۴۴} ^{۸۴۵} ^{۸۴۶} ^{۸۴۷} ^{۸۴۸} ^{۸۴۹} ^{۸۵۰} ^{۸۵۱} ^{۸۵۲} ^{۸۵۳} ^{۸۵۴} ^{۸۵۵} ^{۸۵۶} ^{۸۵۷} ^{۸۵۸} ^{۸۵۹} ^{۸۶۰} ^{۸۶۱} ^{۸۶۲} ^{۸۶۳} ^{۸۶۴} ^{۸۶۵} ^{۸۶۶} ^{۸۶۷} ^{۸۶۸} ^{۸۶۹} ^{۸۷۰} ^{۸۷۱} ^{۸۷۲} ^{۸۷۳} ^{۸۷۴} ^{۸۷۵} ^{۸۷۶} ^{۸۷۷} ^{۸۷۸} ^{۸۷۹} ^{۸۸۰} ^{۸۸۱} ^{۸۸۲} ^{۸۸۳} ^{۸۸۴} ^{۸۸۵} ^{۸۸۶} ^{۸۸۷} ^{۸۸۸} ^{۸۸۹} ^{۸۹۰} ^{۸۹۱} ^{۸۹۲} ^{۸۹۳} ^{۸۹۴} ^{۸۹۵} ^{۸۹۶} ^{۸۹۷} ^{۸۹۸} ^{۸۹۹} ^{۹۰۰} ^{۹۰۱} ^{۹۰۲} ^{۹۰۳} ^{۹۰۴} ^{۹۰۵} ^{۹۰۶} ^{۹۰۷} ^{۹۰۸} ^{۹۰۹} ^{۹۱۰} ^{۹۱۱} ^{۹۱۲} ^{۹۱۳} ^{۹۱۴} ^{۹۱۵} ^{۹۱۶} ^{۹۱۷} ^{۹۱۸} ^{۹۱۹} ^{۹۲۰} ^{۹۲۱} ^{۹۲۲} ^{۹۲۳} ^{۹۲۴} ^{۹۲۵} ^{۹۲۶} ^{۹۲۷} ^{۹۲۸} ^{۹۲۹} ^{۹۳۰} ^{۹۳۱} ^{۹۳۲} ^{۹۳۳} ^{۹۳۴} ^{۹۳۵} ^{۹۳۶} ^{۹۳۷} ^{۹۳۸} ^{۹۳۹} ^{۹۴۰} ^{۹۴۱} ^{۹۴۲} ^{۹۴۳} ^{۹۴۴} ^{۹۴۵} ^{۹۴۶} ^{۹۴۷} ^{۹۴۸} ^{۹۴۹} ^{۹۵۰} ^{۹۵۱} ^{۹۵۲} ^{۹۵۳} ^{۹۵۴} ^{۹۵۵} ^{۹۵۶} ^{۹۵۷} ^{۹۵۸} ^{۹۵۹} ^{۹۶۰} ^{۹۶۱} ^{۹۶۲} ^{۹۶۳} ^{۹۶۴} ^{۹۶۵} ^{۹۶۶} ^{۹۶۷} ^{۹۶۸} ^{۹۶۹} ^{۹۷۰} ^{۹۷۱} ^{۹۷۲} ^{۹۷۳} ^{۹۷۴} ^{۹۷۵} ^{۹۷۶} ^{۹۷۷} ^{۹۷۸} ^{۹۷۹} ^{۹۸۰} ^{۹۸۱} ^{۹۸۲} ^{۹۸۳} ^{۹۸۴} ^{۹۸۵} ^{۹۸۶} ^{۹۸۷} ^{۹۸۸} ^{۹۸۹} ^{۹۹۰} ^{۹۹۱} ^{۹۹۲} ^{۹۹۳} ^{۹۹۴} ^{۹۹۵} ^{۹۹۶} ^{۹۹۷} ^{۹۹۸} ^{۹۹۹} ^{۱۰۰۰}

۱. ابن حجر هیتمی، احمد بن محمد، الجوهر المنظم فی زیارة القبر الشریف النبوی المکرم، ص ۱۱۴ - ۱۱۷؛ شهید اول، محمد بن مکی عاملی، الدروس الشرعیة فی فقه الامامیة، ج ۲، ص ۲۴ - ۲۵.

جَمِيعًا فَيَنْبِئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ.^۱

از این رو، خداوند یکتا از همه پیروان ادیان خواسته است که دین را اقامه کنند و از تفرق و تفرقه افکنی و تفرقه انگیزی بپرهیزند: ﴿وَشَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^۲ و به طور خاص به مسلمانان سفارش می‌کند که مانند پیشینیان از تفرقه و اختلاف دوری کنند: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ﴾.^۳

در آیه فوق به اختلاف و تفرقه اشاره شده است. «اختلاف با تفرقه تفاوتی اساسی دارد: اختلاف پدیدهای طبیعی و اجتناب‌ناپذیر است اما تفرقه، امری غیرطبیعی و اجتناب‌پذیر است. باید اختلاف بینش‌ها و نگرش‌ها را در چارچوب طبیعی آن‌ها محدود کرد تا به

۱. برای هر [دین و مذهب و گروهی] از شما آیین و روشی مقرر کردیم؛ و اگر خدا می‌خواست شما را امتی واحد [پیرو یک دین و مذهب] قرار می‌داد، ولی می‌خواهد در آنچه که به شما داده است، شما را بیازماید؛ از این رو در [انجام دادن و به دست آوردن] نیکی‌ها [بریکدیگر] سبقت بگیرید؛ بازگشت همه شما به پیشگاه خداست و شما را از علل و موارد اختلافان آگاه می‌سازد] و میان شما داوری می‌کند. [مانده (۵): ۴۸؛ نیز نگاه کنید: شوری (۴۲): ۸؛ نحل (۱۶): ۹۳؛ هود (۱۱): ۱۱۸].

۲. شوری (۴۲): ۱۳.

۳. آل عمران (۳): ۱۰۵. نیز نگاه کنید: انعام (۶): ۱۰۸؛ حجرات (۴۹): ۹-۱۳؛ روم (۳۰): ۳۰-۳۲؛ مؤمنون (۲۳): ۵۲ و ۵۳؛ آل عمران (۳): ۱۹.

تفرقه نینجامد. تفرقه هنگامی بروز می‌کند که موارد وفاق و اتفاق در نظر گرفته نشوند و بر فرق‌ها و اختلاف‌ها پافشاری شود به گونه‌ای که پیروان یک دین با وجود ایمان داشتن به خدای یکتا و پیروی از پیامبر و کتاب و قبله‌ای واحد، یکدیگر را گمراه، کافر، و اهل باطل و دشمن یکدیگر بپندارند.^۱

بنابراین توضیح، منظور از «اختلاف» در سخن رسول خدا ﷺ که فرمودند: «اختلاف اُمتی رحمة»^۲ و «تفاوت» در کلام امیرمؤمنان حضرت علی علیه السلام که فرمودند: «لا يزال الناس بخير ما تفاوتوا فإذا استووا هلكوا»^۳ اختلاف و تفاوت‌هایی است که موجب تفرقه و فساد و تباهی جامعه نمی‌شوند.

برپایه تعالیم رسول خدا ﷺ و آموزه‌های مکتب اهل بیت علیهم السلام نیز هرگونه تفرقه‌انگیزی و فراق‌کنی و دوری از جماعت، تکاثرطلبی

۱. لسانی فشارکی، محمدعلی، «تفرقه (۱)»، دانشنامه جهان اسلام، ج ۷، ص ۶۱۵.

۲. اختلاف اُمت من یکی از مظاهر رحمت الهی است (فضل بن شاذان، الايضاح، ص ۳۹؛ ابن‌رستم طبری، محمد بن جریر، المسترشد في الامامة، ص ۵۷۲؛ جصاص، احمد بن علی، احکام القرآن، ج ۲، ص ۳۷؛ ابن‌بابویه، محمد بن علی، علل الشرائع، ج ۱، ص ۸۵).

۳. مردم تا زمانی که متفاوتند از خیر و امتیاز برخوردارند و اگر همه با هم برابر باشند، هلاک خواهند گردید (ابن‌بابویه، محمد بن علی، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۸۰).

و برتری جویی، عُجب و خودپسندی، تمسخر و تحقیر و ناسزاگویی به شدت نهی شده و عمل بر طبق تعالیم قرآن مبین و سنت رسول خدا ﷺ تأکید شده است.^۱

بنابراین، اختلاف دیدگاه‌ها درباره زیارت و آداب آن، نباید موجب شود که پیروان مذاهب مختلف یکدیگر را به خروج از اسلام تهدید کنند و نسبت‌های ناروا به یکدیگر بدهند؛ زیرا هدف از زیارت، تحکیم ارتباط قلبی با خداوند متعال و رسول خدا و اولیای الهی برای اصلاح پیش و منش انسان و قرار گرفتن در صراط مستقیم بندگی خداوند سبحان است.

حضرت امام محمدباقر (ع) خطاب به جابر می‌فرمایند:

«ای جابر! آیا صرف این که شخصی بگوید من اهل بیت (ع) را دوست دارم، برای ادعای تشیع و پیروی او از ما کفایت می‌کند؟ سوگند به خدا پیرو و شیعه ما کسی است که نفوا و حدود الهی را

۱. بنگرید به: حسینی، سید شهاب‌الدین، سلسلة الاحادیث المشتركة (۱۳)، الوحدة الإسلامية في الاحادیث المشتركة بين السنة و الشيعة و ترجمه آن به فارسی به قلم محمد تقدمی صابری با عنوان اتحاد و انسجام اسلامی در احادیث مشترک میان اهل سنت و شیعه؛ لسانی فشارکی، محمدعلی، «جماعت (۱)»، دانشنامه جهان اسلام، ج ۱۰، ص ۶۰۵ - ۶۰۷؛ محسنی، محمدآصف، تقریب مذاهب از نظر تا عمل؛ واعظ‌زاده خراسانی، محمد، «راههای تقریب مذاهب و وحدت مسلمانان»، مطالعات اسلامی، شماره ۶۰، ص ۱۹ - ۵۰.

رعایت و فرامین خدا را اطاعت کند. ای جابر! اینان شناخته نمی‌شوند مگر با داشتن این اوصاف:

- متواضع و خاشعند؛

- در امانت خیانت نمی‌کنند؛

- خداوند معال را بسیار یاد می‌کنند؛

- نماز را اقامه و به پدر و مادر نیکی و احسان می‌کنند؛

- روزه می‌گیرند؛

- نسبت به همسایگان و مجاوران به‌ویژه فقرا و مسکینان و

بدهکاران و یتیمان و افراد بی‌کس و کار تعهد و توجه دارند؛

- صادق و راستگو هستند؛

- قرآن را تلاوت و از آن پیروی می‌کنند؛

- با مردم به درستی و زیبایی سخن می‌گویند و جز از خوبی

آنان نمی‌گویند؛

- امانتدار و امین مردم‌اند.

جابر پس از شنیدن این ویژگی‌ها [با تعجب] گفت: ای فرزند

رسول خدا ﷺ! امروز ما کسی که این صفات را داشته باشد

نمی‌شناسیم!

امام فرمودند: ای جابر! مذاهب مختلف و آیینی که فرد ادعای

پیروی از آن را دارد تو را نفریبند و به گمراهی و ضلالت

نیفکنند. [آیا] پندار فردی که می‌گوید: من علی را دوست دارم

و او را ولیّ خود قرار داده‌ام ولی با این حال [در انجام امور و وظایف خویش بر پایه سیره علی علیه السلام] فعال نیست! یا تصور فردی که بگوید: من رسول خدا صلی الله علیه و آله را دوست دارم - در حالی که مقام و منزلت رسول خدا صلی الله علیه و آله برتر از علی علیه السلام است - ولی از سیره ایمان پیروی نکند و بر اساس سنت آن حضرت عمل ننماید [او را کفایت می‌کند؟]

صرف محبت و دوست داشتن به حال او سودی ندارد. بنابراین، از نافرمانی خدا بپرهیزید و بر پایه آنچه نزد خدا و رضایت اوست، عمل کنید [زیرا] خداوند با [هیچ مذهب و گروه و] فردی، قرابت و خویشی ندارد. خداوند عزیز و متعال، بیش از همه، بندگانی را دوست دارد که از دیگران باتقواتر و در عمل به دستورها و فرامین او کوشاتر باشند. ای جابر! سوگند به خدا، جز با اطاعت و فرمانبری از خداوند تبارک و تعالی نمی‌توان به او تقرّب و نزدیکی جست؛ همراه ما برائت‌نامه از آتش جهنم نیست [یعنی صرف ادعای تشیع و محبت اهل بیت علیهم السلام سبب دوری از آتش نمی‌شود] و چنین شخصی نزد خداوند حجتی [برای رهایی از آتش] ندارد؛ هرکس، مطیع خداوند باشد پس او ولیّ و دوست ماست؛ و هرکس خدا را نافرمانی و معصیت کند، او دشمن ماست. ولایت و پیوند با ما جز با عمل کردن و ورع (کوشش و دقت

در پرهیز از گناه) به دست نمی آید (کلینی، الاصول من الکافی، ج ۲، ص ۷۳ - ۷۴). ﴿رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَ اغْفِرْ لَنَا وَ لِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾

محسن رجبی قدسی

پژوهشگر بنیاد پژوهش های اسلامی

۱۷ شعبان المعظم ۱۴۳۰ هـ ق - ۱۸ مرداد ۱۳۸۸

مشهد مقدس